

როგორ დავძლიოთ ფინანსური კრიზისი

2009 წლის იანვრის შუა რიცხვებში მსოფლიო საფინანსო ბირჟის ჩამოშლამ საკონებელში ჩააგდო. 22 იანვარს ფასები თითქმის ყველა აქციებზე დაეცა. აგრეთვე დაეცა „ჯანმრთელი კომპანიების“ აქციების კურსი. ნამყვანმა კომპანიებმა სერიოზული დანაჯარგები განიცადეს.

რუსუდან ბაბაკიძე,
ტექნიკის აკადემიური დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი, სოხუმის უნივერსიტეტი

ყველაფერი დაიწყო 15 იანვარს. საბანკო ჯგუფ citigroup-ის შემოსავლების მკვეთრად შემცირების ამბავმა ნიუ-იორკის საფონდო ბირჟის ვარდნა გამოიწვია. „Dow Jones“-ის სამრეწველო აქტიურობა დაეცა 2.2%-ით. 21-22 იანვარს საბირჟო კრიზისი გაგრძელდა და გახდა გლობალური. მოთამაშეთა მასისთვის ცნობილი გახდა, რამდენად ცუდადაა მრავალი მოწინავე კომპანიის მოგების საქმე. ფირმების ძვირი აქციებისა და მაღალი კაპიტალიზაციის უკან იმალებოდა დანაკარგები, ან განვითარებასთან დაკავშირებული პრობლემები, რაც უკვე ქრონიკული გახდა.

ჯერ კიდევ 2007 წლის შემოდგომაზე კეთდებოდა პროგნოზები მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის მოახლოებაზე. საბირჟო კრიზისი პირველი სერიოზული სიგნალია, რომ ეკონომიკა დიდი კრიზისის ზღურბლზეა მომდგარი. მისი მიზეზია არა მარტო სასაქონლო ჭარბწარმოება, არამედ, კაპიტალის კოლოსალური დაგროვება. 21-22 იანვრის მოვლენების შემდეგ საფონდო ბაზრები ხშირად ექვემდებარებოდა მკვეთრ რყევებს ქალაქის კურსის დაცემით. საბირჟო არასტაბილურობა თანდათანობით აშიშვლებს ეკონომიკის მდგომარეობას. მაღევე გამოაშკარავდა საქონლის გასაღების პრობლემები. ამას მოჰყვა კრი-

ზისი წარმოების სფეროში. გლობალურ მეურნეობაში შეიქმნა სიტუაცია, როცა ბაზრის შესაძლებლობები ამოიწურა. წარმოება ჯერ კიდევ შეიძლება გაზარდო – კორპორაციებს ამის საშუალება გააჩნიათ. მაგრამ მოგების მიღება გაძნელებულია. აშშ-ში, დიდ ბრიტანეთში და ევროკავშირის ქვეყნებში 2007 წელს შეინიშნებოდა მუშების შემოსავლების შემცირება. თუმცა, ბაზრების შემცირებას სამომხმარებლო და იოთეკური დაკრედიტების გაზრდით აკავებდნენ. როცა ნათელი გახდა, რომ ხალხს არ შეუძლია დაფაროს პროცენტიც კი, ბანკებს საქმე ძალიან ცუდად წაუვიდათ.

მიმდინარე სიტუაციის განსაკუთრებულია, პირველ რიგში, იმაში მდგომარეობს, რომ სახეზეა საქონლის არა მარტივი ჭარბწარმოება, რომლითაც გადავსებულია ბაზარი, არამედ, რიგი მნიშვნელოვანი ბაზრების შემცირება. მთელი რიგი კომპანიები ისწრაფოდნენ შეემცირებინათ თავისი დანახარჯები ხელფასის შემცირების, სამუშაო დღის ხანგრძლივობის გაზრდის, შვებულების შემცირების გზით. თვითღირებულების შემცირების ტექნოლოგიური გზა კი უარყოფილ იქნა (როგორც ძალიან ძვირი გზა).

გარდა ამისა, კაპიტალის ჭარბწარმოება არის უზარმაზარ-

რი. მისი ძირითადი მასა თავმოყრილია საფონდო ბირჟაზე, რადგან რეალურ სექტორში დაბანდებისათვის მსოფლიოში თითქმის არ დარჩა ადგილი. შედეგად, 2007 წელს აქციები მატულობდა, ხოლო კომპანიები ერთ ადგილს ტკეპნიდნენ, მაღავდნენ რა ზარალს და ახდენდნენ შემოსავლების ფალსიფიცირებას. ქალაქებით ვაჭრობა ყვაოდა. მაგრამ აქციებით წარმატებული სპეკულირება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა ითვლება, რომ მათ უკან დგას მყარი ბიზნესი.

მსოფლიო ეკონომიკა თავისი განვითარების დიდი ციკლის დამამთავრებელ ფაზაში შედის. დაწყებული ეკონომიკური კრიზისი არა მარტო წარმოებითი ურთიერთობების, არამედ – ნეოლიბერალური სისტემის ეფექტურობის კრიზისია, რომელიც ყალიბდება წინამორბედი 1968-1973 წლების სისტემური კრიზისის შემდეგ.

დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში მიმდინარე პროცესები მეტყველებს ერთიანი მსოფლიო ეკონომიკური სივრცის ფორმირების ფაქტზე. არც ერთი სახელმწიფო (მათ შორის საქართველო), არ არსებობს ფინანსური ეკონომიკური სივრცის გარეშე.

საქართველო სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობების ხასიათის, პოლიტიკური

მოწყობისა და ინდუსტრიული განვითარების დონის მიუხედავად, მსოფლიოში მიმდინარე სამეურნეო პროცესში ჩათრეული აღმოჩნდა. ამასვე მეტყველებს 2008 წლის მონაცემები. მთელი წლის განმავლობაში განხორციელდა 3180 გარიგება, რაც წინა წელთან შედარებით თითქმის განახევრებულია. 2007 წელთან შედარებით აქციის რაოდენობაც ნაკლებია. სამწუხაროდ საქართველოს საფონდო ბირჟა დღეს ჩანასახოვან მდგომარეობაშია.

კრიზისს კიდევ უფრო აღრმავებს რუსეთის კვლავინდობური პოლიტიკა საქართველოს ტერიტორიების დაპყრობისკენ, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა, ეკონომიკური კავშირების მოშლა, ადმინისტრაციულ-მმართველური სისტემის გადმონაშთების მანკიერებათა აღზევება.

საქართველოს ეკონომიკის ყველაზე მწვავე პრობლემა ეკონომიკური კრიზისის პირობებში და 10-15 წლის პერსპექტივაში არის არა კაპიტალი და არა თვით მენეჯმენტი, არამედ, კვალიფიციური კადრების, კვალიფიციური სამუშაო ძალის არარსებობა. უმაღლესი განათლება ბევრი რამით დეგრადირებულია. ბევრ შემთხვევაში ეს არის თავის დაღწევის საშუალება ქუჩაში უსაქმურად დგომისაგან, ჯარში გაწვევისგან. ჩვენთან იქნება ფსევდო-ინტელიგენციის მსგავსი ადამიანთა კოჰორტა, რომელსაც არ შეუძლია თავი ირჩინოს თავისი ინტელექტით, მაგრამ, ასევე არც ფიზიკური შრომა სურს.

ნიშანდობლივია ისიც, რომ ეკონომიკის მართვის სისტემა, როგორც სისტემა, არ არსებობს.

როგორ შეიძლება ვილაპარაკოთ ხელისუფლების მუნიციპალური ორგანოების გაძლიერებაზე (რაც უპრობლემოდ უნდა ხდებოდეს დემოკრატიულ საზოგადოებაში), თუ მისი საბიუჯეტო მოწყობის სისტემა არ იძლევა იმდენი საშუალების გამოუმუშავების შესაძლებლობას, რაც აუცილებელია მუნიციპალურ ორგანოებზე გაპიროვნებული უფლებამოსილების განსახორციელებლად. ეს მუნიციპალურ ხელისუფლებას ართმევს ინიციატივას, მათ შორის, კერძო ინვესტიციების მოზიდვაში. მუნიციპალური ხელისუფლება იძულებულია, ფული სთხოვოს რეგიონალურ ხელისუფლებას, ისინი კი – ცენტრალურ ხელისუფლებას. აქედან გამომდინარე, ყალიბდება მანკიერი ფსიქოლოგიური ჩონჩხი: მისი ორიენტაციაა არა გამოუმუშავების უნარი, არამედ, თხოვნის უნარი. ეს კიდევ უფრო ამძიმებს ისედაც მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობას რეგიონში.

ჩვენ ვდგავართ მნიშვნელოვანი პრობლემის წინაშე – ესაა მენეჯერთა ნაკლებობა. ეს განსაკუთრებით პროვინციებში იგრძნობა.

ზოგიერთ ექსპერტს მიაჩნია, რომ ეკონომიკის მართვის სისტემა დღეისათვის საერთოდ არ არსებობს. რა თქმა უნდა, ეკონომიკის მართვის ძველი სისტემის აღდგენა უსარგებლოა, მეტიც, მავნებელიცაა – მართვის სუბიექტი ახლა სულ სხვაა. მაგრამ რეგულირების სისტემა საჭიროა – მაგალითად, ეკონომიკის განვითარების აგება ინდიკატორული დაგეგმვის საფუძველზე მასში მსხვილი საწარმოების ადგილისა და როლის განსაზღვრით. ეს არის

კომპანიების არა მართვა, არამედ, მათი ორიენტაცია ნაციონალური მიზნების მიმართ და მათ გადაწყვეტაში მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა. ინდიკატორული გეგმის ჰორიზონტი, ჩემი აზრით, უნდა იყოს არა ნაკლებ 10 წლისა.

ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლა პირდაპირ კავშირშია მსოფლიოში მიმდინარე მეურნეობრივ პროცესებთან. მემარცხენე ანალიტიკოსებს შორის ახლა პოპულარულია აზრი, რომ კრიზისი მიგვიყვანს კეისიანიზმის აღორძინებისკენ. სოციალური ეკონომისტები, პირიქით, ამბობენ, რომ კრიზისი იქნება მოკლე და არ მიგვიყვანს ეკონომიკაში სტრუქტურულ ცვლილებებამდე.

ალბათ, მსოფლიო მეურნეობა კრიზისის შემდეგ იქნება შედარებით უფრო გაწონასწორებული, ვიდრე ახლა.

საზგასანმელია ისიც, რომ დავძლიოთ ქვეყნის ეკონომიკური და ტერიტორიული დეზინტეგრაცია. ეკონომიკური და პოლიტიკური კრიზისიდან ქვეყნის გამოყვანის ერთ-ერთი ასპექტი უნდა იყოს საზღვრისპირა ტერიტორიების დასახლება ქართულად მოლაპარაკე მოსახლეობით.

კრიზისიდან გამოყვანის საქმეში სახელმწიფოს ბრძნული პოლიტიკა მდგომარეობს იმაში, რომ ყოველ ადამიანს, რომელსაც სურვილი აქვს იმუშაოს, მიეცეს საშუალება, არა მარტო გამოიმუშაოს ღირსეული ცხოვრებისთვის, არამედ, იამაყოს თავისი მონაწილეობით ქვეყნის წინაშე მდგარი ამოცანების გადაწყვეტაში.

АНОТАЦИЯ

КАК ПРЕОДОЛЕТЬ ФИНАНСОВЫЙ КРИЗИС

Р. Папаскири

Решение вопроса финансового кризиса страны, который вызваны как внутри в стране, так и в мире происходящими процессами, невозможно без проведения крупных структурных реформ. Для этого надо отказаться от псевдоцелей экономического

развития, крайне аккуратно проводить коммерциализацию здравоохранения и образования, восстановить хотя бы минимальную регулируемость хозяйства и преодолеть экономическую и территориальную дезинтеграцию страны.